

ними чинності) керувався експерт з питань права; відповідь окремо на кожне з запитань, поставлених перед експертом з питань права (з аргументацією); загальний висновок; підпис експерта з питань права [4].

Висновок експерта з питань права долучається до справи за ухвалою суду і досліджується в судовому засіданні. Суд може посилається в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань. Висновок експерта з питань права не є доказом у справі, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду [5, с. 131]. Жоден висновок експерта для суду не повинен мати заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами [6, с. 151].

Список бібліографічних посилань

1. Штефан А. Висновок експерта у цивільному судочинстві. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 2. С. 16–28.

2. Висновок експерта за новими процесуальними кодексами України у господарському та цивільному процесі // Центр судової експертизи та експертних досліджень : сайт. URL: <https://ics.gov.ua/expert/useful/publications/408128/> (дата звернення: 30.03.2019).

3. Громовий О. Чи потрібен у суді експерт з питань права, як пропонується в проектах процесуальних кодексів? // Судебно-юридическая газета : блог. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/106122-chi-potriben-u-sudi-ekspert-z-pitan-prava-yak-propnuyuetsya-v-proektakh-protsesualnikh-kodeksiv> (дата звернення: 30.03.2019).

4. Навроцький В. О. Правова експертиза у кримінальних справах // Всеукраїнська громадська організація «Асоціація правників України» : сайт. URL: http://uba.ua/documents/doc/v_navrockiy_speech.pdf (дата звернення: 30.03.2019).

5. Кройтор В. А. Висновок експерта з питань права // Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 18–19 жовт. 2018 р.) / редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А. С. Цибуляк-Кустевич (відп. секретар) та ін. Чернівці, 2018. С. 129–131.

6. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2018. 604 с.

Одержано 04.04.2019

УДК 347.1

В'ячеслав Іванович ТРУБА,

декан економіко-правового факультету

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

кандидат юридичних наук, професор

ПРЕЗУМПЦІЯ СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ В ТЕОРІЇ ПРАВА ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Статтею 60 СК України встановлено презумпцію спільності майна подружжя – майно, набуте подружжям під час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них

не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 57 Сімейного кодексу України (далі – СК України), особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто. В разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором (ч. 1 ст. 70 СК України) [1, ст. 57, 60, 70].

Після прийняття СК України в подібній редакції неодноразово як в теорії, та і в практиці виникали питання щодо того, чи не суперечать положення ч. 3 ст. 57 СК України та ст. 60 СК України одна одній, як правильно їх застосувати, не порушивши права та інтереси кожного з учасників шлюбних правовідносин.

Так, з прийняттям 07.07.2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2], яким до змісту процесуальних кодексів були внесені імперативні норми, згідно з якими рішення Верховного Суду України, прийняті за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України, та згідно з яким суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України, фактично в якості джерела права було введено юридичний прецедент.

У ході проведення судової реформи законодавець не відмовився від зазначеної тенденції, доповнивши Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017 [3] ч. 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права, висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. З огляду на зазначене, з метою правильного застосування норм матеріального права, вбачається необхідність ретельного дослідження та аналізу правових висновків Верховного Суду (далі – ВС) у подібних правовідносинах.

Так, у постанові Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 7 вересня 2016 року в справі № 6-801цс16 про поділ майна подружжя міститься правовий висновок про те, що суди, застосовуючи статтю 60 СК України та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, повинні установити не

тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя. ВСУ наголосив на тому, що статус спільної сумісної власності визначається такими критеріями: 1) час набуття майна; 2) кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття). Тобто норма ст. 60 СК України вважається застосованою правильно, якщо набуття майна відповідає цим двом чинникам одночасно. У разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане. Тому, сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя [4].

Дана правова позиція продубльована у постанові ВСУ від 07.12.2016 року у справі № 6-1568цс16, в якій зазначено, що у разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане [5].

У справі № 6-399цс17 в постанові від 05 квітня 2017 року ВСУ встановив, що автоматично спільне майно подружжя навпіл не поділяється: суду завжди необхідно встановити за які кошти таке майно було набуто: спільні або особисті. Так, застосовуючи це положення ВСУ виходить з того, що у випадку укладення одним із подружжя, наприклад, кредитного договору в інтересах сім'ї, подружжя є солідарними боржниками за цим договором, а тому один із подружжя, який виконав зобов'язання, що виникло з кредитного договору, має право пред'явити до іншого вимогу про відшкодування частини сплачених за кредитним договором коштів. При цьому, майно, яке набуто подружжям за час шлюбу за кошти, одержані в кредит, який не сплачений на час вирішення спору, всерівно підлягає поділу між подружжям [6].

У справі № 6-843цс17 у своїй постанові від 24 травня 2017 року ВСУ дійшов до висновку про те, що майно набуто за договором довічного утримання є спільною сумісною власністю подружжя, якщо набувач не доведе, що таке майно набувалось не в інтересах сім'ї, хоча і за спільні сімейні кошти [7].

Постанова ВСУ від 15.11.2017 по справі № 6-2921цс16 містить правовий висновок, що зберігає зазначену тенденцію щодо застосування норми ст. 60 СК України, згідно з якою, визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя. Конкретизовано, що правова природа набуття права власності на новобудову відрізняється від набуття права власності на інше майно, оскільки новобудова може бути здійснена за рахунок інших осіб, у тому числі й за рахунок колишнього подружжя, а прийнята в експлуатацію вже під час укладення нового шлюбу. Визначення частки права власності подружжя в новобудові здійснюється відповідно до часток вкладу у зведення будівлі у період шлюбу. Тому сам по собі

факт оформлення права власності на новозабудову в період шлюбу не є безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя [8].

Вбачається, що вищеперелічена судова практика ВСУ відійшла від класичної презумпції права спільної сумісної власності подружжя на майно, набуте у шлюбі, але новостворений Верховний Суд (далі – ВС), непрямо відступивши від правових позицій ВСУ, переглядаючи справи, повернувся до засад презумпції права спільної власності подружжя.

Так, постанова ВС від 06.02.2018 по справі № 235/9895/15-ц містить правовий висновок, в якому ВС наголошує, що у сімейному законодавстві діє презумпція спільності майна подружжя, при цьому частини чоловіка та дружини є рівними. Спростувати цю презумпцію може сторона, яка надає докази протилежного, що мають відповідати вимогам належності та допустимості, і це є її процесуальним обов'язком. Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є як предмети матеріального світу, так і майнові права та обов'язки. Договір, укладений одним із подружжя, створює обов'язки для другого з подружжя в разі, якщо його укладено в інтересах сім'ї, а одержане за цим договором майно фактично використано на задоволення потреб сім'ї [9].

У постанові ВС від 07.02.2018 по справі № 61-524св18 зроблено аналогічний правовий висновок, відповідно до якого, якщо спірне майно учасниками справи набуто в період перебування у шлюбі, той факт, що воно зареєстровано на одного з подружжя, не позбавляє іншого права на частку у такому майні. ВС відзначив, що конструкція норми ст. 60 СК України свідчить про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим, зазначена презумпція може бути спростована одним із подружжя. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує [10]. При цьому сам ВС у своїй постанові відмічає, що аналогічна правова позиція викладена у вищезазначеній постанові Верховного Суду України від 24 травня 2017 року у справі 6-843цс17 [11].

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що на сьогоднішній день, у судовій практиці основним є підхід, який протягом десятків років відстоювався в науці сімейного права, що в зареєстрованому шлюбі діє саме презумпція спільної власності подружжя.

Список бібліографічних посилань

1. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 № 2947-III // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 02.04.2019).
2. Про судоустрій і статус суддів : закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17> (дата звернення: 02.04.2019).
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII //

БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19> (дата звернення: 02.04.2019).

4. Постанова Верховного Суду України від 7 верес. 2016 р. : справа № 6-801цс16 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61260662> (дата звернення: 02.04.2019).

5. Постанова Верховного Суду України від 7 груд. 2016 р. : справа № 6-1568цс16 // Ліга Закон : портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS161142.html (дата звернення: 02.04.2019).

6. Автоматично спільне майно подружжя навпіл не поділяється: суду завжди необхідно встановити, за які кошти таке майно було набуто: спільні або особисті (ВСУ від 5 квітня 2017 р. у справі № 6-399цс17) // Протокол : сайт. URL: https://protocol.ua/ua/vsu_avtomatichno_spilne_mayno_podruggya_navpil_ne_podilyaetsya/ (дата звернення: 02.04.2019).

7. Постанова Верховного Суду України від 24 трав. 2017 р. : справа № 6-843цс17 // Ліга Закон : портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS170266.html (дата звернення: 02.04.2019).

8. Постанова Верховного Суду України від 15 листоп. 2017 р. : справа № 6-2921цс16 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70663981> (дата звернення: 02.04.2019).

9. Постанова Верховного Суду від 6 лют. 2018 р. : справа № 61-2446св18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72199592> (дата звернення: 02.04.2019).

10. Постанова Верховного Суду України від 7 лют. 2018 р. : справа № 61-524св18 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72199393> (дата звернення: 02.04.2019).

11. Постанова Верховного Суду України від 24 трав. 2017 р. : справа № 6-843цс17 // Ліга Закон : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS170266.html (дата звернення: 02.04.2019).

Одержано 06.04.2019

УДК 347.254

Ольга Євгенівна АВРАМОВА,

доцент кафедри цивільного прав та процесу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1941-9894>

ВИСЕЛЕННЯ З ЖИТЛА

Виселення – це припинення проживання у житлі шляхом звільнення приміщення від проживання та/або видалення мешканців з приміщення. Правова природа виселення є різною, залежно від умов та мети його застосування, воно може розглядатися як: 1) наслідок припинення житлових правовідносин; 2) санкція; 3) примусове виселення. У юридичній науці такий підхід не завжди